

Evolution of Metadata in Oral History: Applications and Tools

Peymaneh Salehi

Auther and researcher of oral history

Abstract

Objective: The importance of describing the metadata of oral history sources, based on the evolutionary cycle of oral history, in order to facilitate information retrieval and analysis of data from interviews based on this research method.

Method: The need to create metadata in oral history and types of metadata in this field was explained with reference to library resources and its tools and standards were explained.

Findings: The growing use of technologies to analyze interviews and recognize historical facts has necessitated the creation of metadata for these resources. Structured and machine-readable metadata in oral history, while facilitating data access, improve the management of oral history collections. Descriptions of oral history resource metadata begin before the interview and continue to the resources are uploaded to web pages. Metadata formed in accordance with the developmental cycle of oral history provide researchers with the necessary tools to analyze the content of interviews. The extent to which the types of oral history metadata are used vary according to the components of the oral history development cycle. Oral historians need to be more focused on using metadata.

Keywords: Oral History, Interview, Metadata, Evolution Cycle, Standards

تکوین فراداده‌ها در تاریخ شفاهی: کاربردها و ابزارها

پیمان‌ه صالحی

نویسنده و پژوهشگر تاریخ شفاهی، کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی

چکیده

هدف: اهمیت توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی، مبتنی بر چرخه تکوین تاریخ شفاهی، به منظور سهولت در بازیابی اطلاعات و بسترسازی مناسب در راستای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها بر اساس این روش پژوهشی. روش: لزوم ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی و انواع فراداده‌ها در این حوزه، با استناد به منابع کتابخانه‌ای تبیین شد و ابزارها و استانداردهای آن تشریح گردید.

یافته‌ها: گسترش رو به رشد بهره‌مندی از فناوری‌های جدید در راستای تحلیل مصاحبه‌ها و کشف حقایق تاریخی، ایجاد فراداده برای این منابع را الزامی کرده است. فراداده‌های ساختارمند و ماشین‌خوان در تاریخ شفاهی، ضمن ایجاد سهولت در دسترسی به داده‌ها، مدیریت مجموعه‌های تاریخ شفاهی را بهبود می‌بخشند. توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی از پیش از مصاحبه آغاز شده و تا بارگذاری منابع در صفحات وب پی گرفته می‌شود. فراداده‌های شکل‌یافته منطبق با چرخه تکوین تاریخ شفاهی، ابزارهای لازم به منظور تحلیل محتوای مصاحبه‌ها را در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهند. میزان کاربرد انواع فراداده‌های تاریخ شفاهی منطبق با مؤلفه‌های چرخه تکوین تاریخ شفاهی متفاوت است. لازم است تاریخ شفاهی‌نگاران بیشتر به سمت به‌کارگیری ابزارها و استانداردهای ایجاد فراداده هدایت شوند.

واژه‌های کلیدی: تاریخ شفاهی، مصاحبه، فراداده، چرخه تکوین، استانداردها.

* Corresponding Author: Peymaneh Salehi

E-mail address: peymaneh.slh@gmail.com

Copyright2021@Documents and National Library of the Islamic Republic of Iran. All rights reserved

استفاده پژوهشگران، متن تدوین‌شده برای انتشار کاغذی یا الکترونیک، به‌کارگیری در برنامه‌های تلویزیونی، فیلم‌های مستند و ...؛ فهرستنویسی توصیفی و تحلیلی مصاحبه‌ها ضروری است.

فراداده در تاریخ شفاهی توصیف اطلاعات مصاحبه یا محتوای آن است. فراداده‌های توصیفی، تحلیلی و تطبیقی از جمله فراداده‌ها در این روش پژوهشی به شمار می‌آیند. انجمن تاریخ شفاهی (OHA)^۸ به ایجاد فراداده مبتنی بر چرخه تکوین تاریخ شفاهی، در مراحل مختلف پیش از مصاحبه، پس از مصاحبه، پس از انتقال منابع به آرشیو، در طول پردازش مجموعه، و زمان بارگذاری در صفحات وب؛ تأکیدی ویژه دارد (Oral History in the Digital Age, 2008: 24). تکوین فراداده‌ها در تاریخ شفاهی، ابزارها و امکانات متعددی را به‌منظور دسترس‌پذیری مصاحبه‌ها در اختیار تاریخ‌شفاهی‌نگاران قرار می‌دهد و دسترسی کاربران به منابع حاصل از اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی را ممکن می‌سازد.

نوشتار حاضر در پی تبیین پاسخی به پرسش‌های زیر است:

1. توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی به چه روشی انجام می‌پذیرد؟
2. فرآیند تاریخ شفاهی مبتنی بر چرخه تکوین چه مراحل را دربر می‌گیرد؟
3. انواع فراداده‌های تاریخ شفاهی چه مواردی را شامل می‌شوند؟
4. ابزارهای ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی چه امکاناتی را در اختیار کاربران قرار می‌دهند؟
5. استانداردهای تکوین فراداده‌ای تاریخ شفاهی چه ویژگی‌هایی دارند؟

در سال‌های اخیر در حوزه توصیف منابع، ضرورت ایجاد فراداده، و روش‌ها و استانداردهای استخراج فراداده‌ها آثاری تألیف و ترجمه شده است که تعدادی از آنها ذکر می‌شود:

دیوید هینز^۹ (۲۰۰۳ / ۱۳۸۲) در کتاب *ابرداده برای مدیریت و بازیابی اطلاعات*، کاربرد فراداده‌ها را به‌منظور سهولت در بازیابی اطلاعات تشریح کرده است.

ریچارد بوبین^{۱۰} (۲۰۰۷ / ۱۳۸۶) در کتاب *راهنمای استاندارد متس*^۱، رمزگذاری فراداده‌ها و استاندارد انتقال آنها را با ذکر نمونه‌های کاربردی در آرشیوها و کتابخانه‌ها تحلیل کرده است.

سازماندهی اطلاعات و منابع دانش، از مهم‌ترین دغدغه‌های بشر در طول تاریخ بوده است و در هر زمان، بسته به نوع، ماهیت و میزان منابع اطلاعاتی، شیوه‌هایی برای سازماندهی آن به‌کار گرفته می‌شد. تطور و تکامل تدریجی سازماندهی اطلاعات، نشان‌دهنده نوعی رابطه دوسویه میان رشد دانش و تکامل سازماندهی آن است. امروزه افزایش منابع دانش، چالش‌های خاصی را برای متولیان سازماندهی آن به همراه داشته و دارد (صفری، ۱۳۸۲: ۸۷).

علم تاریخ همانند سایر علوم، مبتنی بر هرم دانش است. در هرم دانش، علوم از داده^۱ به اطلاعات^۲، از اطلاعات به دانش^۳، و از دانش به خرد^۴ رهنمون می‌شوند. فراداده^۵، «داده درباره داده» است و این داده، ویژگی‌ها و محتوای موضوعی مدرک یا اثر اصلی را توصیف می‌کند. مهم‌ترین موضوع درباره فراداده‌ها ساختارمند بودن آنهاست و اینکه طوری ساختارمند شوند که ماشین‌خوان و ماشین‌فهم باشند. به‌عبارت دیگر فراداده «داده ساختارمند درباره سایر داده‌ها است». فراداده‌ها استفاده مؤثر و کارآمد از داده‌های اصلی را میسر می‌سازند. این داده‌ها فرآیندهایی همچون مدیریت داده‌ها، دسترسی به داده‌ها، تجزیه و تحلیل داده‌ها و داده‌کاوی^۶ را پشتیبانی می‌کنند (فتاحی، ۱۳۸۰: ۶۳).

مصاحبه تاریخ شفاهی یکی از ابزارهای گردآوری داده‌های تاریخی است که با کمک آن، نگرش‌ها و واقعیت‌ها به‌طور عمیق ارزیابی می‌شوند. مصاحبه در این نوع پژوهش، مهم‌ترین رکن به حساب می‌آید. موضوعات از روزن گفت‌وگو به شیوه‌ای سهل و آسان و به دور از تکلف نوشتاری مطرح می‌شوند که منجر به تعمیق مباحث و بیان ناگفته‌ها خواهد شد. پس از انتخاب موضوع طرح تاریخ شفاهی، تهیه طرح، پژوهش و گردآوری سؤالات، انجام مصاحبه، ثبت مصاحبه، و پیاده‌سازی؛ توصیف^۷ منابع حاصل از طرح، اهمیت ویژه‌ای دارد. برای سهولت دسترسی کاربران به خروجی‌های فرآیند تاریخ شفاهی اعم از متن پیاده‌شده برای

¹ Data

² Information

³ Knowledge

⁴ Wisdom

⁵ Metadata

⁶ Data Mining

⁷ Description

⁸ Oral History Association

⁹ David Hinz

¹⁰ Richard Beaubien

گتانه المو^{۱۰} (۲۰۱۱ / ۱۳۹۰) در کتاب *ضرورت بازاندیشی در کتابخانه‌ها*، به‌کارگیری نظریه‌های نو در باب فراداده را در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تشریح کرده است.

سید مهدی طاهری (۱۳۹۱) در مقاله «کاربرد فراداده در بافت آرشیوی»، انواع استانداردهای فراداده‌ای بافت آرشیوی را از لحاظ کارکردپذیری، و رویکردهای بهره‌مندی از فراداده در بافت مذکور را واکاوی کرده است.

داگلاس بوید^{۱۱} و ماری لارسون^{۱۲} (۲۰۱۴ / ۱۳۹۳) در کتاب *تاریخ شفاهی و علوم انسانی دیجیتال*، بسترسازی آرشیوهای دیجیتال و راهکارهای استخراج فراداده را در تاریخ شفاهی موشکافی کرده‌اند.

باربارا دلبیو سامر^{۱۳} (۲۰۱۵ / ۱۳۹۴) در کتاب *انجام تاریخ شفاهی در سازمان‌های آرشیوی*، مراحل اجرای یک طرح تاریخ شفاهی را بر اساس ایجاد فراداده در این روش پژوهشی بررسی کرده است.

فاطمه احمدی (۱۳۹۴) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «مطالعه تطبیقی تاریخ شفاهی جنگ در آرشیوهای جنگ ایران و جهان از منظر فرآیند تولید»، با مطالعه تطبیقی بین فرآیند تولید تاریخ شفاهی در آرشیوهای جنگ، ضمن آسیب‌شناسی این حوزه، الگویی برای تدوین برنامه‌های تولید تاریخ شفاهی ارائه کرده است. سید مهدی طاهری، نجلا حریری و رحمت‌الله فتاحی (۱۳۹۴) در کتاب *فراداده‌ها*، ایجاد فراداده‌ها را بر مبنای موتورهای جست‌وجو تجزیه‌وتحلیل کرده‌اند.

سارا طاهری (۱۳۹۶) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «عوامل تأثیرگذار در دسترسی به منابع تاریخ شفاهی در مراکز تاریخ شفاهی ایران»، در یک پژوهش میدانی و مصاحبه با مدیران مراکز تاریخ شفاهی کشور، ضمن بررسی سیاست‌های دسترسی به داده‌های حاصل از تاریخ شفاهی، روش‌هایی را برای دسترسی‌پذیر کردن این منابع ارائه کرده است.

کاتا^{۱۴}، میلبرودت^{۱۵}، سی‌الف^۱ و واس^۲ (۲۰۲۰ / ۱۳۹۹) در کتاب *فراداده در تاریخ شفاهی و توصیف: یک مطالعه موردی*،

کتاب *تاریخ شفاهی در عصر دیجیتال* (۲۰۰۸ / ۱۳۸۷) که مقالات ارائه‌شده در بیست‌و‌چهارمین نشست سالانه انجمن تاریخ شفاهی (OHA) را در دو بخش مقالات نظری و عملی دربر می‌گیرد، ضمن تأکید بر ضرورت به‌کارگیری فناوری‌های جدید، بر شناسایی فراداده‌ها در تاریخ شفاهی و تحلیل فرآورده‌های چندرسانه‌ای حاصل از این روش پژوهشی توجه کرده است.

دانیلز^۲ (۲۰۰۹ / ۱۳۸۸) در مقاله «دسترسی آنلاین به تاریخ شفاهی»، دسترسی‌پذیر کردن مجموعه‌های تاریخ شفاهی را بررسی کرده است.

نیکو سادات احمدی [و دیگران] (۱۳۸۸) در کتاب *استانداردهای ابرداده‌ای*، رویه‌های رایج در ایجاد فراداده را در علم اطلاعات و دانش‌شناسی بومی‌سازی کرده‌اند.

گریمزلی^۳ و وین^۴ (۲۰۰۹ / ۱۳۸۸) در مقاله «ایجاد دسترسی به تاریخ شفاهی در کتابخانه‌های دانشگاهی»، مسئله نبود یک روش استاندارد برای یکپارچه‌سازی دسترسی به منابع تاریخ شفاهی را واکاوی کرده‌اند.

استیونس^۵ و لاتم^۶ (۲۰۰۹ / ۱۳۸۸) در مقاله «رقمی کردن تاریخ شفاهی»، روش‌های فراهم‌آوری، رقمی‌سازی و ایجاد فراداده‌ها را شرح داده‌اند.

سینز نیلسون^۷ (۲۰۱۰ / ۱۳۸۹) در مقاله «فراداده توصیفی برای تاریخ شفاهی»، رویکردهای ایجاد فراداده را برای منابع تاریخ شفاهی در آرشیوها و کتابخانه‌ها نقد و تحلیل کرده است.

دان^۸ (۲۰۱۱ / ۱۳۹۰) در رساله دکتری خود با عنوان «طراحی گرویت^۹ برای دهکده جهانی: مدارک تاریخ شفاهی در کتابخانه‌های رقمی»، به دنبال تقویت همکاری بین متخصصان تاریخ شفاهی و کارشناسان فناوری اطلاعات است.

¹ Mets

² Daniels

³ Grimsley

⁴ Wynne

⁵ Stevens

⁶ Latham

⁷ Syns Nelson

⁸ Dunn

⁹ Griotte

¹⁰ Getaneh Alemu

¹¹ Dougla A. Boyd

¹² Mary A. Larson

¹³ Barbara W. Sommer

¹⁴ Lauren Kata

¹⁵ Natalie Milbrodt

چارلتون^۴ و همکاران در کتاب *دستنامه تاریخ شفاهی چین* نظری در مورد مجموعه‌سازی منابع تاریخ شفاهی دارند: «اصول فهرست‌نویسی اسناد، کتاب‌ها، منابع دیداری و شنیداری و مصاحبه‌های تاریخ شفاهی، زمینه‌های علمی هستند که امکان توصیف این دسته از منابع را فراهم می‌سازند. با وجود منابع متعدد حاصل از اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی که به آرشو می‌رسند (تحقیقات مصاحبه‌گر، متن پیاده‌شده، متن ویرایش‌شده و فرمت‌های متنوع از منابع تولیدشده)، متخصصان تاریخ شفاهی که آرشو دار هم باشند، خیلی کم هستند. همین‌طور تعداد کمی از این افراد با پروسه مجموعه‌سازی در تاریخ شفاهی و تولید مجموعه‌های مرتبط با آن آشنایی دارند» (Charlton & others, 2006: 207).

فرآیند توصیف منابع تاریخ شفاهی در چهار مرحله صورت می‌پذیرد: استخراج اطلاعات توصیفی مصاحبه، استخراج اطلاعات تحلیلی مصاحبه، درج اطلاعات در کاربرگ‌های توصیف، و ثبت اطلاعات در نرم‌افزارهای بازیابی. اطلاعات توصیفی مصاحبه، داده‌های تولید مصاحبه و اطلاعات فیزیکی حامل مصاحبه را دربر می‌گیرد. اطلاعات تولید، موارد مربوط به مصاحبه‌شونده و مصاحبه‌کننده، شرح حال مصاحبه‌شونده، حقوق دسترسی، سازمان پدیدآور، تاریخ و محل مصاحبه، عنوان پروژه و شماره جلسه مصاحبه را شامل می‌شود. اطلاعات فیزیکی نیز موارد مربوط به نوع حامل مصاحبه، شماره ثبت مصاحبه، مدت دقیق مصاحبه، کد ضمایم و شماره رده‌بندی منبع را دربر می‌گیرد (Barbara; Quinlan, 2009: 29-30).

استخراج اطلاعات تحلیلی مصاحبه به معنای ارائه داده‌های محتوایی از منابع در قالب عبارات وصفی و کلیدواژه‌ها، از طریق تحلیل محتوای مصاحبه است. تحلیل محتوا بر اساس مدخل مربوطه در *دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی* چین مراحل را شامل می‌شود: «درک مطلب و خواندن، انتخاب، تفسیر متن با توجه به اهداف آن و ترکیب درست واژه‌ها» (فتاحی، ۱۳۸۵، ج ۲: ۱۲۳). فهرست‌نویسی تحلیلی با کمک رایانه نیز امکان‌پذیر است. دستورالعمل‌هایی نیز در این زمینه تهیه شده است، از جمله «دستورالعمل نمایه‌سازی متن پیاده‌شده با رایانه» در کالج بوستون^۵. فرآیند توصیف منابع تاریخ شفاهی در نمودار ۱ درج شده است.

توصیف و تحلیل مجموعه‌های تاریخ شفاهی را با تمرکز بر کشف فراداده تشریح کرده‌اند.

گفتنی است پژوهش در زمینه راهکارهای ایجاد فراداده‌ها برای دسترس‌پذیری منابع تاریخ شفاهی و انواع فراداده‌ها، استانداردها و ابزارهای ایجاد آن ضروری است و زمینه‌ساز تدوین استانداردهای بومی‌شده در این حوزه خواهد شد. بی‌تردید تحقیق پیرامون این موضوع یاریگر محققان در حوزه اطلاع‌رسانی این منابع، با تأکید به نیازهای عصر دیجیتال است.

توصیف فراداده‌ای تاریخ شفاهی

توصیف، فرآیند برقراری نظارت فکری و مدیریتی بر موجودی آرشو، از طریق ایجاد فهرست‌های راهنما است. هدف از توصیف آرشویی شناسایی و توصیف دامنه و محتوای^۳ منابع برای دسترس‌پذیر کردن آنها است. تنظیم و توصیف معمولاً همراه هم هستند و هم‌زمان اتفاق می‌افتند، و در یک نظام سلسله‌مراتبی، از سطح مخزن تا ردیف‌ها، پرونده‌ها و در برخی موارد تا اسناد تک‌برگ و جداگانه نیز پیش می‌روند؛ به‌طوری‌که اگر فرآیند تنظیم تا مرحله پرونده پیش برود، توصیف نیز در این مرحله انجام می‌شود (عادلی؛ امیرخانی، ۱۳۸۷: ۱۰۵).

منبع تاریخ شفاهی هر منبعی است که در جریان ضبط مصاحبه تولید می‌شود: منابع حاوی گفت‌وگو (کاست‌های صوتی و تصویری، منابع رقمی و فایل‌های رقمی) و منابع مرتبط با مصاحبه (عکس، منابع و اسناد تکمیل‌کننده مصاحبه). مراکز تاریخ شفاهی از شیوه‌های متفاوتی برای طبقه‌بندی و سازماندهی منابع بهره می‌برند و این مسئله نشان‌دهنده فقدان روشی استاندارد و پذیرفته‌شده جهانی در این مراکز است. بنابراین به دلیل نداشتن اتفاق آرا در روش‌های دسترسی، هر راهنمای استاندارد در این حوزه نیازمند به‌روز شدن است (نورائی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۱۰۷). همچنین برنامه تنظیم و توصیف منابع تاریخ شفاهی باید به‌گونه‌ای باشد که ضمن استفاده از عناصر توصیف منطقی و مناسب، به هماهنگی و یکدستی توصیف بین سازمان‌های تولیدکننده منابع تاریخ شفاهی بینجامد. هرچه برنامه تنظیم و توصیف دقیق‌تر باشد، کارایی مجموعه دارنده منابع ارتقا پیدا می‌کند (احمدی؛ آقایی میرک‌آباد، ۱۳۹۶: ۹۲).

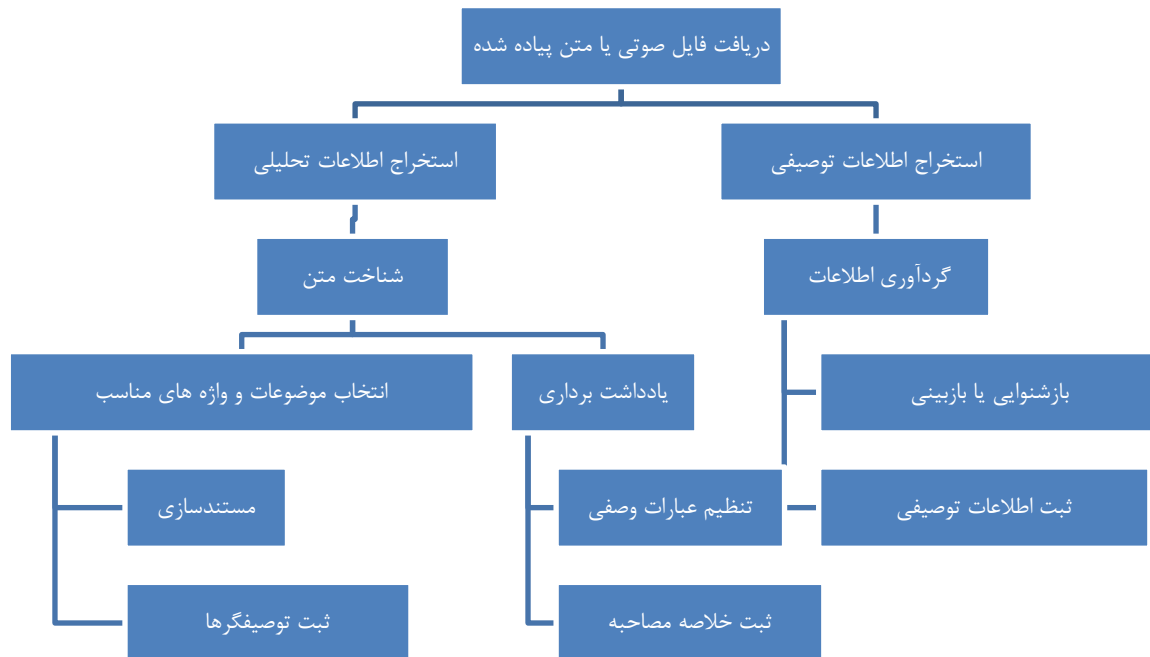
¹ Steven Sielaff

² Jaycie Vos

³ Scope and Content

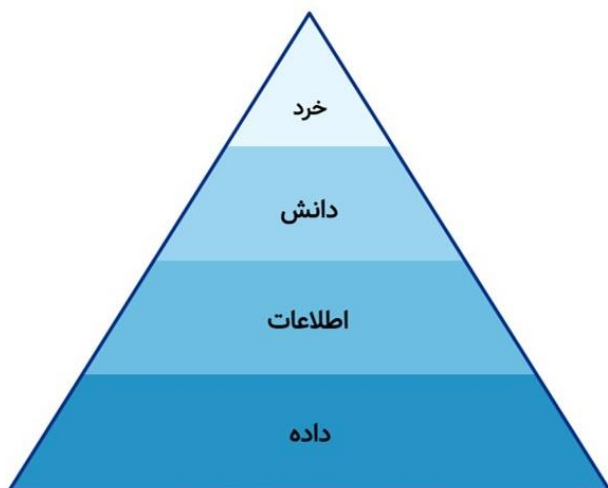
⁴ Thomas L. Charlton

⁵ Boston College

نمودار ۱: فرآیند توصیف منابع تاریخ شفاهی (نورائی، ۱۳۹۶: ۱۲۹).

کنند، بلکه باید فهمی کامل از اصول حاکم بر آن نیز داشته باشند. خرد محدودۀ به‌کارگیری و استفاده از دانش را مشخص می‌نماید (روحانی، ۱۳۹۳: ۵۲).

نمودار ۲: هرم دانش

فراداده، به آن دسته از داده‌ها گفته می‌شود که جزئیات یک داده دیگر را تشریح می‌کنند. گارتنر^۱ چنین تعریفی از فراداده دارد: «فراداده‌ها، داده‌هایی هستند درباره داده‌های دیگر. در علوم کامپیوتر و رسانه‌های دیجیتال، داده را چیزی به‌عنوان محتوا در نظر می‌گیرند و فراداده را توصیف آن محتوا می‌نامند» (گارتنر، ۱۳۹۸: ۲۰). امروزه مصاحبه به‌عنوان روشی کارآمد برای گردآوری داده‌های تاریخی پذیرفته شده است. این داده‌ها گاهی در کنار سایر منابع معنا پیدا می‌کنند و گاهی نیز مراجع منحصر به فردی

لازم است پیش از مبحث توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی، به اختصار به مفاهیم هرم دانش (نمودار ۲) اشاره کرد. این هرم چهار موضوع داده، اطلاعات، دانش و خرد (معرفت) را پوشش می‌دهد:

- داده: واقعیت‌های ساده است. وقتی این واقعیت‌ها در زمینه‌ای مرتبط به‌کار گرفته شوند، به آن‌ها اطلاعات اطلاق می‌شود. در واقع داده، ماده اولیه و خام تولید اطلاعات است که به‌خودی‌خود حاصل هیچ‌گونه معنا، تفسیر و قضاوت نیست.
- اطلاعات: عبارت است از داده‌ای که سازماندهی، طبقه‌بندی یا طرح‌بندی شده است. به عبارتی اطلاعات، گونه‌ای از داده‌های مرتب‌شده، تجزیه و تحلیل‌شده و سپس نمایش داده‌شده است. در ضمن جمع‌آوری پیام‌ها و واقعیت‌ها و ترکیب آن‌ها به شیوه‌های مختلف، منابع اطلاعاتی نام‌گذاری می‌شوند. این اطلاعات از قابلیت مدیریت و اداره کردن برخوردارند.
- دانش: جنبه غنی‌تر و پرمعنا تر اطلاعات است. دانش، مجموعه کل شناخت‌ها و مهارت‌هایی است که افراد برای حل مسئله به‌کار می‌برند، البته دانش و دانایی‌های انسان به سهولت از قابلیت مشاهده برخوردار نیستند. دانش حاصل تحلیل و پردازش اطلاعات و ایجاد محدوده‌های متقن و مستند است.

- خرد: وقتی دانش برای بهبود تصمیم‌ها، فرآیندها، بهره‌وری‌ها و سودآوری‌ها به‌کار گرفته شود، به خرد تبدیل می‌شود. افراد برای خردمند بودن، نه تنها باید دانش کسب

¹ Richard Gartner

اهم موضوعات مطرح‌شده در مراحل سه‌گانه نظرسنجی مذکور، در جدول ۱ درج شده است:

جدول ۱: اهم موضوعات مطرح‌شده در نظرسنجی

کارگروه فراداده انجمن تاریخ شفاهی

فاز سوم	فاز دوم	فاز اول
بهره‌مندی از الزامات عصر دیجیتال	معنای دسترس‌پذیری داده‌ها	تعداد مصاحبه‌های انجام‌شده در سال
لزوم ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی	ضرورت توصیف منابع	تعداد مصاحبه‌گران و سایر پدیدآورندگان
نقش فراداده در دسترسی به مصاحبه‌ها	فهرست‌نویسی توصیفی و تحلیلی	منابع مالی مؤسسه
روش‌های ایجاد فراداده	شیوه‌های توصیف منابع	نحوه پشتیبانی از منابع
محدودیت‌های رویکرد فراداده‌ای	عوامل تسهیلگر در توصیف منابع	مشخصات توافقنامه‌های بهره‌برداری
انواع فراداده به تفکیک منابع	خروجی‌های فرآیند تاریخ شفاهی	الزامات اخلاقی
اهمیت ایجاد فراداده در مراحل اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی	روش‌های توصیف منابع در مراحل اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی	ویژگی کاربردهای توصیف منابع در مراحل اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی

مهم‌ترین یافته‌های حاصل از این پژوهش میدانی به‌صورت زیر است:

- توصیف فراداده‌ای باید به تفکیک منابع تاریخ شفاهی اعم از صوت، تصویر، متن، عکس و ... صورت پذیرد.
- ماهیت چندرسانه‌ای تاریخ شفاهی توصیف فراداده‌ای آن را الزامی کرده است.
- انتخاب صحیح اجزای فراداده‌ها موجب سهولت در بازیابی اطلاعات می‌شود.
- عملکرد پائین سیستم‌های مدیریت محتوا، دسترس‌پذیری منابع را با تأخیر مواجه می‌کند.
- توجه به ایجاد فراداده در تمام مراحل اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی به تفکیک، ضروری است.
- ایجاد فراداده پیش از انجام مصاحبه، به‌منظور آشنایی با موضوع و ذهنیت پیدا کردن نسبت به آن، حائز اهمیت است.
- ایجاد فراداده پس از مصاحبه به دلیل ثبت مشخصات فنی و توضیحات فیزیکی همچون تاریخ، زمان، مکان و بهبود گردش کار حیاتی است.
- ایجاد فراداده در مرحله پردازش مصاحبه‌ها، دسترس‌پذیری آن را میسر می‌سازد.

قلمداد می‌شوند، به‌ویژه در مورد برخی از موضوع‌ها و وقایع تاریخ معاصر که منابع مستندی وجود ندارد (ملایی‌توانی، ۱۳۸۸: ۲۷۴).

انجمن تاریخ شفاهی (OHA) فراداده را به این شکل تعریف می‌کند: «ایجاد فراداده برای مدیریت یک مجموعه یا یک مصاحبه ضروری است. فراداده، اطلاعاتی در مورد جنبه‌های مختلف یک مصاحبه تاریخ شفاهی است. فراداده توصیف اطلاعات مصاحبه یا موضوع آن است. فراداده اطلاعات فنی مصاحبه را نیز دربر می‌گیرد، مواردی همچون نوع فایل مصاحبه، اندازه فایل، تاریخ مصاحبه، مکان و ... اطلاعات برگرفته از مصاحبه نظیر توصیف‌گرها و نحوه ارتباط اجزا با یکدیگر نیز از جمله سایر فراداده‌های تاریخ شفاهی محسوب می‌شوند» (Oral History in the Digital Age, 2008: 25).

علاوه بر این کارگروه فراداده در انجمن تاریخ شفاهی (OHA) در فواصل سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۹، یک مطالعه موردی^۲ به‌منظور تعیین شاخص‌های ایجاد فراداده در راستای توصیف منابع تاریخ شفاهی به انجام رساند و نتایج حاصل از آن را به‌صورت کتاب منتشر کرد. در این پژوهش ۵۸ متخصص تاریخ شفاهی اعم از آرشیویست‌ها، مدیران مجموعه‌ها، کتابداران فهرست‌نویس و تاریخ شفاهی‌نگاران فرم‌های نظرسنجی کارگروه فراداده را تکمیل کرده‌اند. بررسی رویکردهای نوین ایجاد فراداده‌ها، روش‌های توصیف منابع، مراحل توصیف فراداده‌ای، دسترسی، و چگونگی دستیابی به داده‌های تاریخ شفاهی، از جمله اهداف این نظرسنجی است (Kata & others, 2020: 5).

کارگروه فراداده به توصیف منابع تاریخ شفاهی در مراحل مختلف اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی توجه داشته است: پیش از مصاحبه، پس از مصاحبه، پس از انتقال به آرشیو، در طول پردازش مجموعه، و زمان بارگذاری مصاحبه در صفحات وب. این نظرسنجی در سه مرحله انجام شده است. در فاز نخست، در مورد مشخصات کلی مجموعه‌هایی که شرکت‌کنندگان در نظرسنجی مدیریت آن را بر عهده داشتند یا با آن همکاری می‌کردند، پرسش شد، تا نمای کلی مجموعه‌ها مشخص شود. در فاز دوم، به روش‌های توصیف منابع توجه شد، و در فاز سوم میزان توجه به ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی و فاکتورهای مؤثر بر آن ارزیابی شد.

¹ Oral History Association Metadata Task Force

² Oral History Metadata and Description: A Survey of practices

1. ایده یا طرح^۷: برای تهیه و اجرای هر طرح تاریخ شفاهی، ابتدا باید موضوع طرح را مشخص کرد. طرح حول زندگی یک شخصیت یا واقعه تاریخی یا موضوعی خاص یا ... است؛
 2. برنامه‌ریزی^۸: مشخص کردن اهداف طرح و برنامه‌ریزی اجرای آن به تفکیک موارد؛
 3. انجام مصاحبه^۹: پژوهش پیرامون موضوع طرح و انجام مصاحبه؛
 4. حفظ و نگهداری^{۱۰}: ثبت منابع حاصل از مصاحبه، تهیه نسخه‌های پشتیبان و انتقال به فضای مناسب برای نگهداری از منابع با توجه به نوع منبع اعم از صوت، تصویر، متن و ...؛
 5. دسترسی / استفاده^{۱۱}: توصیف خروجی‌های طرح، دسترسی‌پذیری، اطلاع‌رسانی و انتشار منابع به روش‌های مختلف» (Sommer, 2015: 33).
- علاوه بر این کاتا و همکاران در کتاب فراداده در تاریخ شفاهی (۲۰۲۰)، ارزیابی چرخه حیات در تاریخ شفاهی را به‌عنوان زمینه واکاوی فراداده ملاک قرار داده‌اند. در واقع زمانی توصیف داده‌ها ضروری به نظر می‌رسد که بر اساس رویکرد چرخه حیات شکل گرفته باشد یعنی مراحل ایده تا برنامه‌ریزی، انجام مصاحبه، حفظ و نگهداری و دسترسی را گذرانده باشد. نویسندگان کتاب چنین تعبیری از کاربرد ارزیابی چرخه حیات در تاریخ شفاهی دارند: «تهیه چرخه حیات یکی از مهم‌ترین مواردی است که لازم است تاریخ شفاهی‌نگاران نسبت به تهیه آن اقدام نمایند. این چرخه مرحله به مرحله شکل‌گیری یک فراداده در تاریخ شفاهی را به تصویر می‌کشد و راهنمای فهرست‌نویسان برای تهیه فهرست‌های توصیفی و یاری‌رسان پژوهشگران به‌منظور تحلیل کیفی یافته‌های حاصل از طرح‌های تاریخ شفاهی خواهد بود» (Kata & others, 2020: 3).

- زمان بارگذاری داده‌ها بر روی صفحات وب، مرحله نهایی ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی است.
- انتشار برخط منابع بایستی در توصیف فراداده‌ای لحاظ شود.
- دیدگاه‌های متخصصان در مورد معنای دسترس‌پذیری در تاریخ شفاهی، به دلیل رعایت الزامات حقوقی و اخلاقی متفاوت است (Kata & others, 2020: 30-32).

تاریخ شفاهی مبتنی بر چرخه تکوین

ایده شکل‌گیری مقوله ارزیابی چرخه حیات یا چرخه عمر (LCA)^۱ به دهه ۱۹۶۰ میلادی بازمی‌گردد، زمانی که مسائل زیست‌محیطی در مرکز توجه مردم و دولت‌ها قرار گرفت. اندکی پس از به‌کارگیری ارزیابی چرخه حیات در علم مذکور، این فرآیند در سایر علوم همچون فناوری اطلاعات و دانش‌شناسی کاربرد گسترده‌ای پیدا کرد. نخستین استاندارد جامع و یکپارچه در این زمینه، توسط کمیته فنی ایزو^۲ در سال ۲۰۰۶، با دو استاندارد ایزو ۱۴۰۴۰ و ایزو ۱۴۰۴۴ ارائه شد؛ البته تمام استانداردها در این حوزه، به‌طور مستمر روزآمد شدند. در ارزیابی‌های مذکور، چرخه حیات از استخراج مواد تا تولید، توزیع، مصرف و مدیریت پسماند در چهار مرحله تعیین هدف و دامنه کاربرد^۳، تجزیه و تحلیل سیاهه^۴، ارزیابی پیامد^۵ و تفسیر^۶ تشریح شد. (منصوری؛ محمدپور؛ حیاتی، ۱۳۹۶: ۹۵-۹۶).

در زمینه کاربرد ارزیابی چرخه حیات (LCA) در تاریخ شفاهی، باربارا دلبیو سامر چنین تعبیری از این اصطلاح دارد: «چرخه حیات تاریخ شفاهی مراحل اجرای یک طرح تاریخ شفاهی را از ابتدا تا انتها دربر می‌گیرد. این فرآیند پنج مرحله‌ای (نمودار ۳) به شرح زیر است:

¹ Life Cycle Assessment

² سازمان بین‌المللی استاندارد ISO که مقر آن در ژنو است، ۲۴ فوریه ۱۹۴۷ به‌منظور یکپارچه کردن تدوین استاندارد در سراسر جهان، ایجاد تسهیلات در تجارت بین‌الملل، حمایت از تولیدکننده و مصرف‌کننده، توسعه همکاری‌های علمی تکنولوژیکی اقتصادی و ... با عضویت ۲۵ کشور تأسیس شد. به‌دنبال پیوستن تدریجی سایر کشورهای جهان، در حال حاضر این سازمان ۱۶۱ عضو (۱۰۴ عضو اصلی، ۴۷ عضو مکاتبه‌ای و ۱۰ عضو مشترک) دارد. سازمان ملی استاندارد ایران از جمله اعضای اصلی این سازمان است و با فعالیت در کمیته‌های فنی ایزو، در تدوین استانداردهای بین‌المللی مشارکت دارد (ملک‌الکلامی، ۱۳۹۷: ۲۸-۲۹).

³ Goal and scope definition

⁴ Inventory analysis

⁵ Impact assessment

⁶ Interpretation

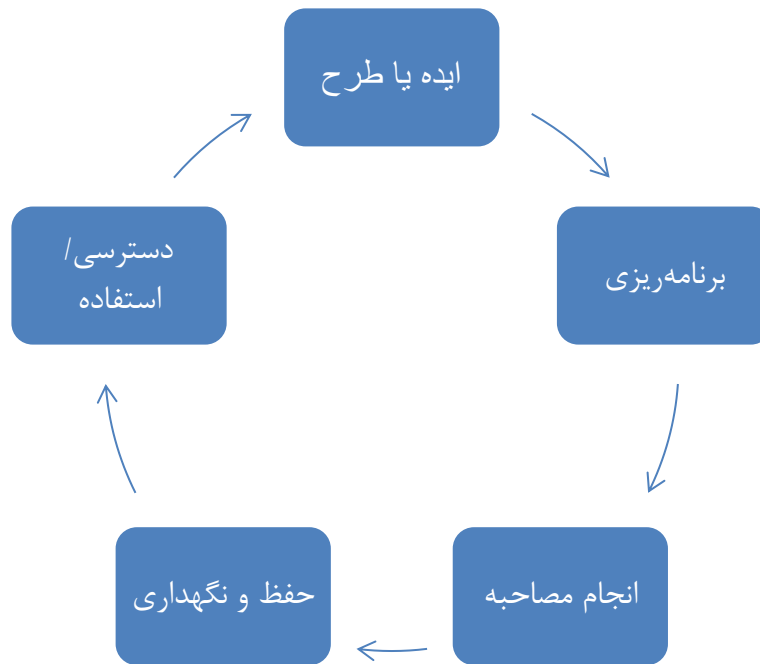
⁷ Idea

⁸ Plan

⁹ Interview

¹⁰ Preservation

¹¹ Access/ Use

نمودار ۳: چرخه تکوین تاریخ شفاهی

منتشر می‌شوند. در واقع آن ایده متولد شده از بین نمی‌رود بلکه تازه پس از توصیف و پایان کار، در دسترس پژوهشگران قرار می‌گیرد تا از جنبه‌های مختلف نقد و تحلیل شود؛ تولدی دوباره.

لذا پیشنهاد نگارنده این است که از این اصطلاح برای توصیف مراحل تاریخ شفاهی استفاده نشود، بلکه اصطلاح چرخه تکوین و معادل انگلیسی آن "Evolution Cycle" به کار گرفته شود. بدین شکل هم معنای مراحل فرآیند به صورت چرخه‌ای در ذهن می‌آید و هم تولد دوباره آن ایده اولیه به ذهن متبادر می‌شود و خبری هم از مرگ و از بین رفتن در انتهای چرخه نیست. حرکت دورانی، تکامل تدریجی، تکوین و پیدایی فراداده در تاریخ شفاهی در اصطلاح پیشنهادی مشهود است.

انواع فراداده‌های تاریخ شفاهی

با توجه به اینکه فراداده در تاریخ شفاهی توصیف اطلاعات مصاحبه یا محتوای آن است، فراداده‌های ضروری برای منابع تاریخ شفاهی به سه دسته تقسیم می‌شود:

- فراداده‌های توصیفی: اطلاعات تولید و اطلاعات فنی و فیزیکی منابع را شامل می‌شود. اطلاعات تولید مواردی نظیر مشخصات مصاحبه‌شونده و مصاحبه‌کننده، شرح حال مصاحبه‌شونده، حقوق دسترسی به مصاحبه، سازمان‌های پدیدآور، تاریخ و محل مصاحبه، عنوان پروژه و ... را شامل می‌شود. اطلاعات فیزیکی اطلاعات مربوط به نوع حامل

موارد زیر از جمله سایر نکاتی است که در کتاب فراداده در تاریخ شفاهی، در زمینه ضرورت تهیه چرخه حیات بر آن تأکید شده است:

- برای مراحل مختلف چرخه حیات تاریخ شفاهی فراداده ایجاد کنید و نوع آن را مشخص نمایید.
- مراحل پیش از مصاحبه، مصاحبه، پردازش، حفظ و اشاعه، بخش‌های چرخه حیات را شکل می‌دهند.
- مدیریت محتوا در فرآیند چرخه حیات تاریخ شفاهی حائز اهمیت است.
- پشتیبانی از گردش کار در هر یک از مراحل چرخه حیات به تفکیک، ایجاد سازگاری در طرح را تقویت می‌کند.
- توصیف مصاحبه بایستی منطبق بر مراحل چرخه حیات باشد (Kata & others, 2020: 10- 12).

گفتنی است از نظر نگارنده، کاربرد اصطلاح چرخه حیات یا چرخه عمر در تاریخ شفاهی با توجه به معنای اصلی آن در سایر علوم و نیز در علم محیط زیست که مبدع آن بود، صحیح نیست. به دلیل اینکه چرخه حیات یا عمر اصولاً به مرحله‌ای گفته می‌شود که در آن، یک پدیده یا ماده متولد می‌شود و پس از عبور از بخش‌هایی، از بین می‌رود. در واقع این چرخه، طول عمر آن را به تصویر می‌کشد، در صورتی که در تاریخ شفاهی از زمان تولد ایده در ذهن مجریان و پس از آن اجرا و به سرانجام رساندن اهداف طرح، داده‌هایی تولید می‌شوند که پس از توصیف، اطلاع‌رسانی و

مزایا، محدودیت‌هایی نیز در استفاده از نرم‌افزارها وجود دارد که از جمله آنها یکنواخت‌سازی رویکردهای تحلیل داده‌های کیفی، دادن امتیاز بیش از حد به کدگذاری، فاصله گرفتن محقق از داده‌ها و تجاری شدن نرم‌افزارها است (یمانی و دیگران، ۱۳۸۶: ۴۲۳). امروزه از ابزارهای متنوعی به‌منظور استخراج فراداده در تاریخ شفاهی استفاده می‌شود که مهم‌ترین این ابزارها به اختصار شرح داده می‌شود:

۱ - **OHMS**، مرکز تاریخ شفاهی لوئی بی نون^۲ در کتابخانه دانشگاه کنتاکی^۳، سال ۲۰۰۸ یک سیستم مبتنی بر وب به نام OHMS یا همگام‌ساز فراداده تاریخ شفاهی ایجاد کرد. این سیستم به‌منظور افزایش دسترسی به مصاحبه‌های تاریخ شفاهی طراحی شده است. این برنامه در وهله اول امکان نمایه‌سازی مصاحبه‌ها را فراهم می‌آورد. همچنین ایجاد فراداده و کدگذاری زمانی در متون پیاده‌سازی شده و فایل‌های صوتی را امکان‌پذیر می‌کند. در وهله دوم کاربران را قادر می‌سازد تا موضوعات درخواستی را در فایل‌های متنی یا صوتی جست‌وجو کنند و با کمک فراداده‌هایی که پیش‌تر ایجاد شده است، به سمت آن در متن یا صوت هدایت شوند. در واقع فراداده‌های ایجادشده با این سیستم، موجبات سهولت در بازیابی اطلاعات و جلوگیری از اتلاف وقت پژوهشگران برای مطالعه تمام صفحات مصاحبه یا گوش دادن به کل فایل صوتی را فراهم می‌آورد (OHMS, 2008).

OHMS، علاوه بر اینکه محیطی را برای نمایه‌سازی یا حاشیه‌نویسی یک مصاحبه آنلاین تاریخ شفاهی آماده می‌کند و جست‌وجو در فرازهای آن را مطابق با نشانه زمانی ضبط صوتی یا تصویری ممکن می‌سازد؛ شامل واژگان کنترل‌شده و واجد توانایی جاسازی لینک و اتصال ثانیه‌های مصاحبه به منابع خارج از آن مانند عکس و نقشه است. این نرم‌افزار پس از جانمایی مصاحبه‌ها و اطلاعات فراداده‌ای و نمایه‌سازی شده آنها تحت وب، با نشانه‌گذاری در متن، صوت و تصویر به جست‌وجوی درخواست کاربران می‌پردازد (نورائی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۱۳۷).

مصاحبه، شماره ثبت مصاحبه، مدت مصاحبه، کد ضمایم، شماره رده‌بندی و ... است.

- فراداده‌های تحلیلی: اطلاعات برگرفته از محتوای مصاحبه همچون چکیده و نمایه‌ها و نحوه ارتباط این اجزا با یکدیگر از جمله فراداده‌های تحلیلی محسوب می‌شوند. فراداده‌های تحلیلی، بستری مناسب به‌منظور تجزیه و تحلیل کیفی منابع تاریخ شفاهی را فراهم می‌آورد.

- فراداده‌های تطبیقی: اطلاعاتی که زمینه‌ساز راستی‌آزمایی و مستندسازی مصاحبه‌ها می‌شود. منابع پژوهشگران به‌منظور تهیه طرح تاریخ شفاهی، منابع مصاحبه‌گران جهت تهیه سؤالات مصاحبه، تحقیقات تکمیلی حول موضوعات مطرح در مصاحبه و ... از جمله فراداده‌های تطبیقی به شمار می‌روند. به عبارت دیگر فراداده‌های تطبیقی ابزار ارزیابی داده‌های حاصل از طرح را فراهم می‌نمایند.

در ادامه، میزان کاربرد انواع فراداده‌ها بر اساس چرخه تکوین تاریخ شفاهی (جدول ۲) درج می‌شود. گفتنی است که در این جدول، عبارت کم به معنای بی‌نیازی یا حداقل نیاز به آن نوع فراداده در هر مرحله است، عبارت متوسط یعنی از این نوع فراداده در آن مرحله بر حسب نیاز استفاده می‌شود، و عبارت زیاد به این معنا است که حتماً بایستی از این نوع فراداده در آن مرحله استفاده شود.

جدول ۲. میزان کاربرد انواع فراداده‌ها بر اساس چرخه

تکوین تاریخ شفاهی

دسترسی / استفاده	حفظ و نگهداری	انجام مصاحبه	برنامه ریزی	ایده یا طرح	مرحله تکوین
					نوع فراداده
کم	زیاد	متوسط	متوسط	متوسط	فراداده‌های توصیفی
کم	متوسط	زیاد	زیاد	کم	فراداده‌های تطبیقی
زیاد	زیاد	متوسط	متوسط	کم	فراداده‌های تحلیلی

ابزارهای ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی

کتابخانه‌ها، آرشیوها و مراکز اطلاعاتی روش‌های مختلفی برای توصیف محتوای مدرک به‌کار می‌گیرند. نرم‌افزارهای گوناگون طراحی شده دارای قابلیت‌های متفاوتی، از قبیل کدگذاری متن و جست‌وجوی متن برای دفعات تکرار این کدها هستند. در کنار این

¹ Oral History Metadata Synchronizer (OHMS)

² Louie B. Nunn

³ University of Kentucky

اختیار کاربران قرار می‌دهد (Mission and Guiding Principles, 2009).

استانداردهای تکوین فراداده‌های تاریخ شفاهی

طرح‌ها و استانداردهای فراداده‌ای، مجموعه‌ای از عناصر مرتبطند که برای پشتیبانی از کارکردهایی خاص طراحی شده‌اند. هریک از این منابع در قالب یک یا چند عنصر فراداده‌ای توصیف می‌شوند تا کارکردهای مد نظر بافت آرشیوی از جمله شناسایی، کشف، نگهداری، ارتباط میان اشیاء، رعایت حقوق معنوی و مدیریت را محقق سازند. فراداده، علاوه بر پشتیبانی از کارکردهای بافت آرشیوی، ابزاری مؤثر و مناسب برای میانکنش‌پذیری میان نظام‌های اطلاعاتی آرشیوی فراهم می‌کند (The Data Documentation, ..., 2012).

در این راستا توسعه استانداردهای فراداده‌ای تاریخ شفاهی برای تحلیل کیفی داده‌ها موجب ایجاد نظام‌های اطلاعاتی آرشیوی یکپارچه و میانکنش‌پذیری این نظام‌ها با سایر سامانه‌های دسترس‌پذیری تاریخ شفاهی می‌شود. تحولات اخیر در حوزه فناوری‌های نوین اطلاعاتی و قابلیت‌هایی که این فناوری‌ها برای مدیریت بهینه اطلاعات در اختیار تاریخ شفاهی‌نگاران قرار می‌دهند، کاربرد ایجاد فراداده را برای منابع تاریخ شفاهی بر اهل فن محرز کرده است (سید موسوی، ۱۳۷۳: ۳۰).

استانداردهای متعددی به منظور توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی تدوین شده است که در ذیل به مهم‌ترین این استانداردها اشاره می‌شود:

MARC⁶، یا فهرست‌نویسی ماشین‌خوان، نظام برچسب‌گذاری عناصر کتابشناختی برای ذخیره الکترونیک است و با استفاده از آن داده‌های موجود در یک فهرست‌برگه به‌گونه‌ای آماده می‌شود که برنامه موجود در رایانه همه آنها را بخواند و برابر دستور بر روی هر داده عمل کند. پیشینه مارک مربوط به اواخر دهه ۱۹۵۰ است، یعنی زمانی که امکان تهیه داده‌های فهرست‌نویسی به شکل ماشین‌خوان در کتابخانه کنگره آمریکا^۷ بررسی شد.

- **CONTENTdm**، نرم‌افزاری برای در دسترس قرار دادن آثار دیجیتالی است. با کمک این برنامه، مجموعه‌های دیجیتالی با سهولت در صفحات وب بارگذاری می‌شوند. کتاب‌ها، روزنامه‌ها، نقشه‌ها، اسلایدها، پایان‌نامه‌ها، تاریخ شفاهی و نسخ خطی از جمله منابعی هستند که در آرشیوهای ملی و محلی از طریق این نرم‌افزار مدیریت می‌شوند. با افزودن فراداده‌های تاریخ شفاهی از طریق این برنامه، قابلیت مشاهده بخش‌های مختلف برای کاربران ارتقا می‌یابد. موارد زیر از جمله مزایای بهره‌مندی از این نرم‌افزار است:

- انعطاف‌پذیری^۱ و سهولت در استفاده برای مجموعه‌های بزرگ؛
- قابلیت کشف^۲ توسط کاربران در سراسر دنیا؛
- سازگاری^۳ با سیستم‌های محلی، منطقه‌ای و ملی؛
- امنیت^۴ بالا برای محدود کردن دسترس‌پذیری بخش‌هایی از منابع، به دلایل اخلاقی و حقوقی (Metadata Guidelines, 2005).

- **ArchivesSpace**، دانشگاه نیویورک و دانشگاه ایلینوی^۵ سال ۲۰۰۹ توافق کردند که نرم‌افزارهای Archivists و Archon را با هم در یک برنامه واحد به نام ArchivesSpace ادغام کنند. تاکنون دوازده نسخه از این برنامه منتشر شده است و مرتب قابلیت‌های جدید به آن افزوده می‌شود. این برنامه برای مدیریت اطلاعات آرشیوی طراحی شده است و از محتوای آنالوگ، دیجیتالی و ترکیبی پشتیبانی می‌کند. همچنین ابزاری برای ایجاد فراداده است و امکان تولید داده‌های فرمت‌شده را فراهم می‌نماید. مراکز تاریخ شفاهی، انجمن‌ها و کتابخانه‌ها منابع صوتی، تصویری و متنی خود را از طریق این برنامه پردازش کرده و پس از ایجاد فراداده‌های مختلف، برای عموم دسترس‌پذیر می‌کنند. ArchivesSpace برای مجموعه‌ها در همه سطوح کاربرد دارد و راهنمایی‌های لازم برای توسعه و بومی‌سازی آن را در

¹ Flexibility

² Discoverability

³ Interoperability

⁴ Security options

⁵ University of Illinois

⁶ Machine Readable Cataloging (MARC)

⁷ Home | Library of Congress (loc.gov)

هنگامی که در ۱۹۷۷ فرمت جهانی مارک به نام یونی مارک^۱ به‌عنوان راه‌حلی برای مشکل فرمت‌های متفاوت (امکان تبادل رایانه‌ای داده‌ها را دشوار کرده بودند) پدید آمد، شماری از فرمت‌های بعدی به سوی این مارک نوین گرایش پیدا کرد.

فرمت‌های مارک از نظر دامنه کاربرد به دو گروه تقسیم می‌شوند: فرمت‌های تبادل و فرمت‌های پردازش. بعضی از فرمت‌های مارک برای استفاده درون یک سیستم طراحی می‌شوند، درحالی‌که فرمت‌های دیگر مارک اساساً به‌منظور تسهیل انتقال داده‌ها بین سیستم‌های متفاوت تولید می‌شوند. گروه اول با عباراتی مانند: «فرمت‌های پردازش درونی»^۲، «فرمت‌های پردازش»^۳، و گاهی «فرمت‌های کاری»^۴ نامیده می‌شوند. «فرمت‌های ارتباطات»^۵ و «فرمت‌های تبادل»^۶ اصطلاحاتی‌اند که برای نامیدن گروه دوم به‌کار می‌روند (کوکبی، ۱۳۸۵، ج ۲: ۲۴۰-۲۴۱).

فرمت‌های مارک بر حسب وظیفه‌ای که انجام می‌دهند نیز تقسیم‌بندی می‌شوند. هر فرمت مارک دارای سه نوع فرمت است: یکی از این سه نوع فرمت، فرمت کتابشناختی است که داده‌های کتابشناختی^۷ یک فهرست‌برگه را کدگذاری می‌کند. نوع دوم، فرمت مستندات نام دارد که کارش کد ساختن اطلاعات مستندی^۸ مانند سرعنوان‌های موضوعی است. فرمت موجودی^۹ نیز اطلاعات مربوط به موجودی یک مجموعه را به شکل کد درمی‌آورد. برخی فرمت‌ها مانند مارک آمریکا دارای فرمت دیگری هستند که فرمت رده‌بندی نامیده می‌شود و شماره‌های رده‌بندی را کد می‌کنند (کوکبی، ۱۳۸۵، ج ۲: ۲۴۳).

با توجه به اینکه یونی مارک فرمتی برای یکپارچگی انواع مواد کتابخانه‌ای و آرشیوی، بدون در نظر گرفتن شکل و انواع آنها ارائه می‌کند، علاوه‌بر کتابخانه کنگره، بسیاری از کتابخانه‌های دانشگاهی در آمریکا از جمله کتابخانه دانشگاه ایلینوی^{۱۰} این استاندارد را به کار می‌گیرند. سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران^{۱۱} نیز یونی مارک را به‌منظور توصیف فراداده‌ای انواع منابع، از جمله تاریخ شفاهی به کار گرفته است.

- **LCSH**^{۱۲}، سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه کنگره که توسط این کتابخانه برای استفاده در رکوردهای کتابشناختی برای همه منابع کتابخانه‌ای و آرشیوی تهیه می‌شود. این کتاب تمام موضوعات از علم تا دین، تاریخ، فلسفه و ... را دربر می‌گیرد. در LCSH یک کلمه یا عبارت واحد برای نشان دادن هر مفهومی گنجانده شده است و مترادف‌ها به‌عنوان ارجاعات آن ارائه می‌شود. سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه کنگره به‌رغم نکات مناقشه‌برانگیز که گاه در آن مشاهده می‌شود، معتبرترین فهرست مستند موضوعی در انواع رشته‌ها است. ویراست‌های این اثر به‌طور مرتب منتشر می‌شود و ابزارهای کمکی همچون دستنامه فهرست‌نویسی موضوعی و خبرنگانه بخش فهرست‌نویسی نیز در ویرایش نهایی جدید یاری‌گر پژوهشگران است (زهادی، ۱۳۸۵، ج ۲: ۱۲۰-۱۲۱). از این استاندارد در کتابخانه ملی انگلستان^{۱۳} و آرشیو ملی استرالیا^{۱۴} به‌منظور توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی استفاده می‌شود.

- **Dublin Cord**، طرحی بین‌المللی و بین‌رشته‌ای است که یک مجموعه متشکل از پانزده عنصر فراداده‌ای را برای توصیف منابع تعریف می‌کند (Day, 2010). OCLC^{۱۵} این استاندارد را به‌عنوان استاندارد جامع تدوین کرده است. طرح دوبلین کور نام خود را از کارگاهی به همین نام گرفته است که سال ۱۹۹۵ در شهر دوبلین در آمریکا برگزار شد

¹ Unimarc

² Internal Processing Formats

³ Processing Formats

⁴ Working Formats

⁵ Communications

⁶ Exchange

⁷ Bibliographic

⁸ Authorities

⁹ Holdings

¹⁰ Home | University of Illinois Urbana-Champaign

¹¹ سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران - سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (nlai.ir)

¹² Library of Congress Subject Headings (LCSH)

¹³ The British Library - The British Library (bl.uk)

¹⁴ Home page | naa.gov.au

¹⁵ Online Computer Library Center (OCLC)

- فراداده‌های توصیفی، تحلیلی و تطبیقی از جمله فراداده‌های ضروری در تاریخ شفاهی به شمار می‌روند، البته میزان کاربرد هر یک از این فراداده‌ها بر اساس چرخه تکوین تاریخ شفاهی متفاوت است.
- ابزارها و استانداردهای رایج به‌منظور ایجاد فراداده در تاریخ شفاهی، در کنار قابلیت‌هایی همچون کدگذاری متن و جست‌وجوی متن برای دفعات تکرار این کدها، راهنمای تاریخ شفاهی‌نگاران به‌منظور توصیف فراداده‌ای منابع است و موجب سهولت در بازیابی اطلاعات و جلوگیری از اتلاف وقت کاربران می‌شود. لذا شایسته است تاریخ شفاهی‌نگاران بیشتر به سمت استفاده از فناوری‌های نوین همچون ایجاد فراداده سوق داده شوند و به‌کارگیری این روش‌ها و بومی‌سازی استانداردهای توصیف فراداده‌ای را سرلوحه فعالیت‌هایشان قرار دهند تا هدف از اجرای طرح‌های تاریخ شفاهی به‌طور کامل به‌منصه ظهور درآید.

منابع

- احمدی، فاطمه؛ آقایی میرک‌آباد، اعظم (۱۳۹۶). بررسی و شناسایی عناصر توصیفی مناسب برای تنظیم و توصیف منابع تاریخ شفاهی با الگوبرداری از استانداردهای توصیفی بین‌المللی دوبلین. کور و پی. بی کور. گنجینه اسناد، دوره ۲۷، ش ۴ (پیاپی ۱۰۸): ۹۰-۱۰۶.
- روحانی، احمد (۱۳۹۳). درآمدی بر خلق و تولید دانش. تهران: جهان جام جم.
- زهادی، فیروزان (۱۳۸۵). سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه کنگره. در *دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*، جلد ۲: ۱۲۰-۱۲۱. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- سید موسوی، حسین (۱۳۷۳). *آشنایی با ماتریس‌ها*. تهران: پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- صفری، مهدی (۱۳۸۲). ابر داده و کاربرد آن در سازماندهی منابع وب با تأکید بر عناصر ابر داده‌ای. *فصلنامه کتاب*، دوره ۱۴، ش ۳ (پیاپی ۵۵): ۷۳-۸۵.
- عادل، معصومه؛ امیرخانی، غلامرضا (۱۳۸۷). تنظیم و توصیف منابع آرشیوی (با تأکید بر فهرست‌های راهنما). *گنجینه اسناد*، دوره ۱۸، ش ۴ (پیاپی ۷۲): ۱۰۱-۱۱۲.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸۰). چالش‌های سازماندهی منابع دانش در آغاز قرن بیست‌ویکم با نگاهی بر دانش فهرست‌نویسی

(احمدی؛ آقایی میرک‌آباد، ۱۳۹۶: ۹۴). این استاندارد به دلیل مشارکت گروه‌های مختلف در طراحی و توسعه آن و همچنین جامعیت، سهولت کاربرد و کارایی آن، یکی از استانداردهایی است که در سطح بین‌المللی مقبولیت و کاربرد زیادی دارد. از سوی دیگر اجرای طرح‌های تحقیقاتی مختلف در زمینه استانداردهای توصیفی در کشورهای جهان قابلیت‌ها و کاربردهای عملی و عینی این استاندارد را در بسترها و محیط‌های گوناگون اثبات کرده است. هدف از اجرای دوبلین کور ایجاد استاندارد برای امکانات بازیابی ساده، به‌اشتراک‌گذاری و مدیریت اطلاعات است (Day, 2010). به دلیل سهولت در کاربرد این استاندارد، بیشتر کتابخانه‌های عمومی آمریکا از جمله کتابخانه عمومی نیویورک^۱ آن را به‌منظور توصیف فراداده‌ای منابع تاریخ شفاهی به‌کار می‌گیرند.

نتیجه

با توجه به مطالب درج‌شده در زمینه ضرورت ایجاد فراداده‌ها به‌منظور دسترس‌پذیری منابع تاریخ شفاهی و تشریح انواع فراداده‌ها، استانداردها و ابزارهای ایجاد آن، نتایج زیر استنباط شد:

- گسترش فزاینده استفاده از فناوری‌های جدید در راستای تحلیل منابع تاریخ شفاهی و کشف حقایق تاریخی از دل مصاحبه‌ها، ایجاد فراداده برای این منابع را الزامی کرده است. این فراداده‌ها، به‌عنوان داده‌های ساختارمندی که استفاده مؤثر از محتوای مصاحبه‌ها را فراهم می‌نمایند، در مراحل مختلف پیش از مصاحبه، پس از مصاحبه، پس از انتقال منابع به آرشیو، در طول پردازش مجموعه و زمان بارگذاری در صفحات وب، ایجاد شده و به‌کار گرفته می‌شوند.
- لازم است توصیف فراداده‌ای منابع مبتنی بر چرخه تکوین تاریخ شفاهی (ایده یا طرح، برنامه‌ریزی، انجام مصاحبه، حفظ و نگهداری، و دسترسی/ استفاده) صورت پذیرد تا فراداده، منطبق با این چرخه تکامل یابد و در نهایت ابزارهای لازم به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها را در اختیار پژوهشگران قرار دهد.

¹ The New York Public Library (nypl.org)

- Mission and Guiding Principles (2009).
Retrieved from: <https://archivesspace.org>
- OHMS: Oral History Metadata Synchronizer (2008). Retrieved from:
<https://www.oralhistoryonline.org>
- *Oral History in the Digital Age* (2008). Oral History Association, Program for the 24ND Annual Meeting. Pittsburgh, Pennsylvania.
- Sommer, Barbara W (2015). *Practicing Oral History in Historical Organization*. Lefcoast Press.
- The Data Documentation Initiative Alliance (2012). What is DDI. Retrieved from:
<https://www.ddialliance.org/what>
- در ایران. فصلنامه کتاب، دوره ۱۲، ش ۴ (پیاپی ۴۸): ۵۹-۸۳.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸۵). فهرستنویسی. در *دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*، جلد ۲: ۱۲۰-۱۲۸. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- کوبکی، مرتضی (۱۳۸۵). مارک. در *دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*، جلد ۲: ۲۴۰-۲۴۳. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- گارتنر، ریچارد (۱۳۹۸). *فراداده: شکل‌گیری دانش از دوران باستان تا وب معنایی*، ترجمه زاهد بیگدلی، محمدحسن عظیمی. اهواز: پژوهندگان راه دانش.
- ملک‌الکلامی، میلا (۱۳۹۷). *آشنایی با مبانی مدیریت امنیت اطلاعات در کتابخانه‌ها و استاندارد ایزو*. تهران: چاپار: اساطیر پارسی.
- ملایی‌توانی، علیرضا (۱۳۸۸). نقدی بر کتاب تاریخ شفاهی انقلاب اسلامی به روایت بی بی سی. متین، دوره ۱، ش ۲ (پیاپی ۲): ۲۷۲-۲۸۰.
- منصوری، علی؛ محمدپور، مریم؛ حیاتی، سعید (۱۳۹۶). چگونگی تشخیص چرخه حیات فناوری در حوزه آندوسکوپی بر اساس مدل مخفی مارکوف. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، دوره ۲۰، ش ۳ (پیاپی ۷۹): ۹۵-۱۲۱.
- نورائی‌نژاد، فاطمه (۱۳۹۶). توصیف منابع تاریخ شفاهی. *دوفصلنامه تاریخ شفاهی*، دوره ۳، ش ۱ (پیاپی ۵): ۱۰۶-۱۳۹.
- یمانی [او دیگران] (۱۳۸۶). *تحلیل داده‌های پژوهش‌های کیفی با استفاده از نرم‌افزار*. تهران: ثاقب.
- Barbara W; Quinlan, Mary kay (2009). *The Oral History Manual*. Lanham: Altamira Press.
- Charlton, Thomas L [& others] (2006). *Hand Book of Oral History*. Lanham: Altamira.
- Day, Michael (2010). *Best Practice Guide: Metadata for Text Digitization and OCR*. IMPACT: Improving Access to Text [project]. Retrieved from: <https://impactproject.eu/uploads/media>
- Kata, Lauren [& others] (2020). *Oral History Metadata and Description: A Survey of practices*. OHA Press.
- Metadata Guidelines (2005). Retrieved from: <https://www.lib.washington.edu>

